

rijksuniversiteit
groningen

Het schip niet willen laten stranden

*Verhalen over de zorg voor pleegkinderen met
een verleden van seksueel misbruik*

Dorijn Wubs
Hans Grietens
Laura Batstra

Rijksuniversiteit Groningen
In samenwerking met Stichting Kinderpostzegels Nederland

2018

Vormgeving: Zalsman Groningen

Foto's: Pixabay en Kaboompics

Copyright © 2018

Niets uit deze uitgave mag in welke vorm dan ook, worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de auteurs. De auteurs kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele zet- of drukfouten.

Dit magazine is mede mogelijk gemaakt door de Rijksuniversiteit Groningen, het Ubbo Emmius Fonds en Stichting Kinderpostzegels Nederland.

KINDERPOSTZEGELS
voor kinderen door kinderen

Als je over het onderwerp nadenkt, zorgen voor een seksueel misbruikt pleegkind,
wat is dan het eerste wat bij jou opkomt?

... ehmm nou in ieder geval de topsport.
Het vraagt veel... vraagt veel geduld om iemand het geloof in zichzelf en
het vertrouwen in anderen weer te geven.

Ja. Dat is wel het eerste wat bij me opkomt.

- Pleegmoeder -

Inhoud

Het is topsport	5
De impact van seksueel misbruik	6
Vóór en rond de plaatsing	9
Wat vertellen de pleeggezinnen ons hierover?	9
Wat kun jij doen voor pleeggezinnen?	13
Tijdens de plaatsing	14
Wat vertellen de pleeggezinnen ons hierover?	14
Wat kun jij doen voor pleeggezinnen?	26
Conclusie	29
Dankwoord	30
Referenties	31
Box 1. Symptomen posttraumatische stress	7
Box 2. Werkwijze Project Iris	8
Box 3. Voorbeelden indirecte onthullingen	12
Box 4. Aandachtspunten vóór en rond de plaatsing	13
Box 5. Aandachtspunten bij een disclosure van misbruik	13
Box 6. Voorbeelden van alledaagse triggers	15
Box 7. Wanneer vond men het delen van het verhaal van het kind noodzakelijk?	19
Box 8. Wat betekent de zorg voor een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik?	23
Box 9. Wat vergroot de druk op pleegouders?	25
Box 10. Aandachtspunten tijdens de plaatsing	28

Het is topsport

Zoals het citaat op pagina 3 aangeeft, is het zorgen voor haar mogelijk seksueel misbruikte pleegzoon volgens één pleegouder net topsport. Pleegzorg vraagt grote inzet en oefening, en er zijn momenten waarop je de wedstrijd dreigt te verliezen. Toch levert topsport ook vele mooie dingen op zoals teamwork, het verleggen van grenzen en uiteraard overwinningen.

Gaandeweg het verzamelen van verhalen over de impact van het zorgen voor een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik bleek de vergelijking met topsport treffend. Veel geïnterviewden vertelden ons de zware én mooie dingen in hun dagelijkse leven als lid van een pleeggezin. Het zorgen voor getraumatiseerde kinderen gaat niet zonder slag of stoot, en pleegouders, hun eigen kinderen én pleegkinderen zelf kunnen hier en daar zeker hulp gebruiken. Hoewel de pleeggezinnen die we in dit magazine aan het woord laten erg van elkaar verschillen, zitten in hun verhalen opvallende gelijkenissen. In dit magazine zullen we schetsen waar ze tegen aan lopen, wat ze hebben overwonnen en wat ze van professionals nodig hebben om te zorgen voor hun pleegkind met een verleden van seksueel misbruik. We maken daarbij onderscheid tussen thema's die spelen vóór of rond de plaatsing van een pleegkind en thema's die spelen gedurende de plaatsing. Dit magazine is met name bedoeld voor professionals in de pleegzorg, zoals pleegzorgbegeleiders, gedragswetenschappers en jeugdbeschermers. Maar ook voor pleegouders en gezinshuisouders kan het interessant zijn.

De impact van seksueel misbruik

De impact van seksueel misbruik op kinderen kan enorm zijn. Er worden niet alleen korte termijn gevolgen van het misbruik gerapporteerd, maar er zijn ook lange termijn gevolgen bekend.

Wat is seksueel misbruik en hoe vaak komt het voor?

Er is sprake van seksueel kindermisbruik als twee factoren aanwezig zijn: seksueel contact en een verschil in macht tussen de dader en een kind. De eerste factor, seksueel contact kan zowel fysiek zijn, als niet-fysiek. Fysiek contact kan variëren van aaien en aanraken tot het binnendringen van het lichaam van een kind. Toch hoeft er geen fysiek contact te zijn om te spreken van seksueel misbruik: ook kinderen die blootgesteld worden aan seksuele opmerkingen, pornografie of geconfronteerd worden met 'live' seksuele handelingen worden gezien als slachtoffers van misbruik. Het verschil in macht houdt in dat de dader het kind dwingt tot seksueel contact. Er is dus ook sprake van seksueel misbruik tussen twee minderjarigen, als een kind een ander kind hiertoe dwingt. De ervaren ernst van het misbruik is niet alleen gelinkt aan het type misbruik (fysiek of niet-fysiek). Ook dat een dader macht, vernedering of fysiek dwang gebruikte, of dat de dader een bekende, verzorgende persoon is, maakt de ervaring voor kinderen schadelijk(er)¹.

Hoeveel kinderen slachtoffer waren van seksueel misbruik voordat ze in een pleeggezin geplaatst zijn, is moeilijk te zeggen. In verschillende studies lopen de cijfers sterk uiteen, van 2% tot wel 54%, afhankelijk van de definitie van seksueel misbruik, de onderzoeksmethode, de leeftijd van kinderen en de informatiebron². In 2009 wordt op basis van een studie van dossiers van pleegkinderen geschat dat ongeveer 15% van de onderzochte groep seksueel misbruik had meegemaakt³. In ander Nederlands onderzoek geeft 40% van de ondervraagde pleegouders aan dat zij vermoeden dat hun pleegkind seksueel misbruikt is⁴.

Impact van seksueel misbruik

Het meemaken van eenmalige heftige gebeurtenissen of langdurige blootstelling daaraan heeft vaak een negatieve impact op het gedrag en de ontwikkeling van een kind. Wat impact heeft en hoe deze impact zich in de ontwikkeling van een kind uit, is per kind verschillend. Binnen opeenvolgende fases van een kinderleven staan diverse ontwikkelingstaken centraal en leren kinderen op verschillende manieren de wereld om hen heen kennen. Wanneer een kind iets traumatisch

meemaakt, zoals seksueel misbruik, kan dit de ontwikkelingstaak die op dat moment of in die periode centraal staat sterk beïnvloeden⁵. Kinderen interpreteren de gebeurtenissen vanuit de blik op de wereld die zij op dat moment hebben, waardoor een gebeurtenis heel anders geïnterpreteerd kan worden door een 2-, 5 of 12-jarige.

In het algemeen worden er vier factoren omschreven die bijdragen aan de traumatisering van kinderen door seksueel misbruik: 1) een verstoorde seksuele ontwikkeling, 2) het verlies van vertrouwen, 3) een gevoel van machteloosheid en 4) een negatief zelfbeeld door schaamte- en schuldgevoelens⁶. Deze vier factoren vervormen de blik van kinderen op de wereld, de mensen in hun wereld en zichzelf. Helaas blijkt uit verschillende onderzoeken en de klinische praktijk dat pleegkinderen naast seksueel geweld vaak nog andere traumatische ervaringen hebben opgedaan.

Een groot deel van de pleegkinderen kampt met gedrags- en/of emotionele problemen vanwege traumatische gebeurtenissen uit hun verleden⁷. Bij pleegkinderen die slachtoffer waren van misbruik zijn de meest kenmerkende problemen posttraumatische stress en seksueel probleemgedrag. Ook hebben sommige kinderen lichamelijke problemen door wat zij hebben meegemaakt: incontinentie, slikproblemen, SOA's en psychosomatische klachten.

Concluderend kan gesteld worden dat seksueel misbruik een enorme impact heeft op (pleeg)kinderen. Door de vele nare gebeurtenissen die pleegkinderen meemaken, kunnen zij complexe traumaproblematiek ontwikkelen. Echter, een relatie met een volwassene die steun en vertrouwen biedt, kan helpen om het seksueel misbruik te verwerken en de negatieve

gevolgen te beperken⁸. Voor pleeggezinnen ligt hierin de taak om kinderen een stabiele, gestructureerde en voorspelbare leefomgeving te geven, waarin zij de kinderen liefdevol kunnen ondersteunen. De zorg voor kwetsbare, getraumatiseerde pleegkinderen blijkt echter zwaar en complex⁹, en pleegouders zijn zelf ook kwetsbaar voor secundaire traumatisering. Het is daarom van groot belang om te investeren in gezinnen die deze kinderen opvoeden en hen optimaal te ondersteunen.

Project Iris

Uit de resultaten van een deelonderzoek in opdracht van Commissie Samson bleek dat pleegouders die zorgen voor een kind met een verleden van seksueel misbruik, veel vragen, twijfels en behoeften hadden¹⁰. Daarnaast bleek hoeveel expertise zij hadden opgebouwd in de zorg voor deze groep kwetsbare kinderen. Dit leidde tot het opzetten van Project Iris, waarin de verhalen van pleeggezinnen die zorgen voor een kind met een verleden van seksueel misbruik centraal staan. De hoofdvraag van dit 5-jarige onderzoek is: wat is de ervaring, behoefte en expertise van pleeggezinnen wat betreft de zorg voor een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik?

Bijzonder aan het onderzoeksproject is dat zoveel mogelijk gezinsleden van het pleeggezin betrokken werden in het onderzoek. De gezinnen, allemaal verschillend in bijvoorbeeld samenstelling, grootte en geloofsovertuiging, hebben één ding gemeen: ten tijde van het onderzoek zorgden ze voor een kind waarvan bekend was of vermoed werd dat het vóór de plaatsing in het gezin te maken had met een vorm van seksueel misbruik. In het onderzoek werd dit het "index kind" genoemd.

Box 1. Symptomen posttraumatische stress

1. Herbeleven van de traumatische gebeurtenis (bij kinderen zich vaak uitend in spel, nachtmerries)
2. Vermijding van dingen die gerelateerd zijn aan de traumatische gebeurtenis
3. Negatieve stemming
4. Overwaakzaamheid en alertheid

Box 2. Werkwijze Project Iris

De volwassen gezinsleden

Met de volwassen gezinsleden (de pleegouders en de biologische kinderen vanaf 16 jaar) zijn verschillende individuele interviews gehouden waarin hun levensverhaal centraal stond; meestal spraken we ieder gezinslid 3 keer. In de gesprekken stond het levensverhaal van de geïnterviewden vanaf het moment dat duidelijk werd dat ze voor het index pleegkind zouden zorgen centraal. Voorbeelden van vragen waren:

1. *Wat betekent zorgen voor een pleegkind met een verleden van misbruik voor jou?*
2. *In welke dingen in het dagelijks leven merk je dat het thema "verwerking van het misbruik" een rol speelt?*
3. *In welke situaties zag jij de krachten van het pleegkind?*

De minderjarige gezinsleden

Met de kinderen onder de 16 jaar is een activiteitenboek ingevuld. Dit boek bestond uit 4 non-verbale activiteiten waarin het dagelijks leven centraal stond. Tijdens verschillende ontmoetingen werden een relatiediagram, een zinaanvullijst en een levenslijn ingevuld, en maakte het kind een foto-dagboek. Aan de hand van deze activiteiten gingen de onderzoeker en het kind met elkaar in gesprek. Tijdens de gesprekken lagen de controle en het initiatief zoveel mogelijk bij het kind dat de beschikking kreeg over een stopbord om het gesprek op ieder gewenst moment te stoppen.

Aan het onderzoek hebben in totaal 31 personen meegewerkt uit 11 verschillende gezinnen, waaronder 2 netwerkpleeggezinnen. Met deze personen zijn in totaal 95 interviews gedaan. Zij vertelden over hun

ervaring met 18 pleegkinderen. Uit hun rijke verhalen leren we wat het betekent om te zorgen voor een kind met een verleden van seksueel misbruik.

Vóór en rond de plaatsing

Al vóór de plaatsing van een kind in een pleeggezin kan het onderwerp seksueel misbruik een rol spelen. Zo vertelden verschillende gezinsleden ons over de hoeveelheid informatie die zij kregen over een kind en over het ontstaan van het vermoeden van seksueel misbruik.

Wat vertellen de pleeggezinnen ons hierover?

Informatie over het mogelijke verleden van misbruik

De realiteit is dat lang niet altijd vóór plaatsing duidelijk is of een kind seksueel misbruikt werd. Matchers, plaatsers, ze moeten het allemaal doen met de informatie die ze hebben. Uit de verhalen van de pleeggezinnen blijkt dat met sommigen wel over (mogelijk) misbruik in het verleden van het kind gecommuniceerd is, terwijl met anderen daar geen woord over gerept is. Bij de plaatsing van de kinderen werd bij ongeveer de helft aangegeven dat er vermoedelijk misbruik gepleegd was, bij de andere helft werd dit niet of in weinig woorden gemeld. Opvallend is dat gezinnen ook sterk verschillen in de behoefte aan deze informatie. Enkele pleegouders én eigen kinderen van pleegouders geven aan dat zij niet zoveel informatie nodig hebben bij de komst van een kind; ze denken dat weinig informatie zelfs beter is. Op die manier kan je meer open en spontaan een plaatsing aangaan. Ook doet het verleden er niet toe voor sommige pleegouders: je moet toch werken in het nu en in de toekomst.

Puur om blanco erin te gaan van eh.. ja, weet je, ik wil niet gaan handelen uit situaties, maar gewoon zelf gaan kijken, hé, wat is het voor jongen, waar lopen we tegen aan.

-Pleegmoeder

Enkele gezinnen kregen bij de plaatsing te horen 'dat er niet zoveel met het kind aan de hand was'. Uiteindelijk bleek voor velen al snel dat dit niet klopte, en dat de plaatsing daarom heel anders en veel ingewikkelder was dan verwacht.

.. het is natuurlijk wel leuk om al die kinderen dan in je huis te hebben en om ook die kinderen dan te helpen. Maar je weet ook nooit wat voor kinderen je dan weer krijgt of ja, of ja, wat er dan gebeurd is. En ja, soms zijn ze dan heel moeilijk of zo of soms word je er niet echt vrienden mee of zo, dus...

-Eigen kind pleegouders

Het schip niet willen laten stranden

Indien hun ouders hier informatie over hadden, werden de eigen kinderen van pleegouders bijna allemaal op de hoogte gesteld van het misbruikverleden van een pleegkind. Meestal werd dit ook voorzien van een 'waarschuwing'.

..wij vonden het wel nodig dat zij exact wist wat er gebeurd was. En wij vonden ook wel dat zij de leeftijd had om dat aan te kunnen. We hebben niet zomaar gewoon even gezegd, oh ja, zo en zo. We hebben haar wel even rustig, zoals wij nu aan tafel zitten, verteld van, nou, je moet wel bepaalde dingen weten.
-Pleegvader

Ook was er aandacht voor de vorm van de boodschap, zo zegt een eigen kind van pleegouders:

Ja, mensen zeggen wel eens, dat moet je dan wat genuanceerd brengen, maar mijn ouders hebben dat gewoon, nou ja, die zeiden dan gewoon waar het op stond en ik denk dat dat goed is. Als je in die leeftijd zit en je hebt een pleegzusje en daar ontstaan vragen over met zo'n verleden. Ja, dan kun je d'r wel een mooi sausje overheen gieten, maar dan vertel je niet wat er werkelijk gebeurd is. En dat is wel heel belangrijk. Goed bedoelde informatie is nodig om sommige dingen in het juiste perspectief te zien, maar het is ook informatie die soms als een blok beton in de maag kan liggen.
-Eigen kind pleegouders

Sommige eigen kinderen geven aan geschrokken te zijn, toen ze door hun ouders op de hoogte gesteld werden. De soms jonge eigen kinderen van pleegouders staan er door de komst van hun pleegbrus opeens bij stil dát kinderen soms slachtoffer zijn van seksueel misbruik en hoe verschrikkelijk dat is. Ook leidt de informatie over de achtergrond van hun pleegbrus tot zorgen over hoe het kind zich zal gedragen:

..toen ik vervolgens hoorde dat hij seksueel misbruikt was toen had dat wel een hele dikke impact op mij... Ik kon ook moeilijker slapen want ik ging nadenken over... ja, ik vond het een hele aardige jongen en ik zou hem zo graag in huis nemen, alleen ik was zo bang dat hij m'n zusje iets aan ging doen, omdat hij zelf op die manier misbruikt was.
-Eigen kind van pleegouders

De verwachting die eigen kinderen van pleegouders hadden over een kind was soms totaal anders dan hoe een kind in de realiteit bleek te zijn. Voor velen was dit en is dit nog steeds een bron van frustratie. Zo vertelden verschillende eigen kinderen van pleegouders ons dat ze dachten en hoopten dat jonge pleegkinderen niet zoveel last zouden hebben van wat er met hen gebeurd was, terwijl dit wel zo bleek te zijn.

..we kregen haar als tweejarig meisje binnen, dus je had...we hadden eigenlijk allemaal de hoop dat ze d'r niks van had meegekregen. En dat het gewoon niet was blijven kleven.. Nou, dat we eigenlijk op een schone lei met haar konden beginnen. Nou ja, dát is wat mij betreft wel tegen gevallen, dat dat gewoon niet is gelukt.
-Eigen kind van pleegouders

Het ontstaan van een vermoeden

Doordat er soms geen tot zeer weinig informatie is over de achtergrond van een pleegkind, komt het voor dat de pleeggezinnen de eersten zijn die vermoeden dat een kind seksueel misbruikt is. Dit vermoeden ontstaat vaak door kleine, weinig zeggende dingen, en met name met een gevoel 'dat er iets niet klopt'. Actie ondernemen op basis van luttele informatie is voor velen ingewikkeld en gebeurt dus soms nog niet.

Toen hij met dat masturberen bezig was, ja, je begint wel iets te vermoeden, maar je durft dat niet te snel gewoon te zeggen. Je beschrijft dus, hè, wat wij altijd doen, je beschrijft alleen wat er gebeurd is.
-Pleegmoeder

Sommige pleegouders lijken er zeker van dát er iets gebeurd is op seksueel gebied, maar geven aan dat het gissen blijft wát er precies gebeurd is of met wie, ook omdat sommige kinderen nauwelijks actieve herinneringen hebben aan het misbruik. Verschillende pleegouders geven aan dat ze soms de neiging hebben om dingen op basis van het gedrag van een kind in te vullen om enigszins grip te krijgen op de plaatsing.

... als die achtergrond niet bekend is, dan is het nodig om met het kind of met de mensen daar om heen te gaan puzzelen, wat er dan gebeurd zou kunnen zijn. Zoveel mogelijk feiten verzamelen, zodat je dingen kunt gaan snappen, zodat je gedrag kan gaan snappen.
-Pleegmoeder

Wat met name terugkomt in de verhalen van de pleeggezinnen, is dat als ze terugdenken aan het ontstaan van het vermoeden, ze achteraf zien dat er opgeteld veel kleine signalen leken te zijn 'dat er iets niet klopte'. Het leren kennen van de achtergrond van een kind is daarmee een soort puzzel en door gedrag van een kind of verhalen over vroeger, vallen puzzelstukjes op hun plaats. Een zeer ervaren pleegouder, die meer dan 100 pleegkinderen heeft opgevangen stelt:

Kleine, soms niks-zeggende, niks-lijkende signaaltjes, die toch een grote betekenis hebben. Dat soort signaaltjes oppikken, dat moet je wel leren. En ja, bij sommige kinderen is het niet zo ingewikkeld, hoor. Maar bij heel veel kinderen ook wel.
-Pleegvader

Disclosure van het misbruik

De overgrote meerderheid van pleegkinderen uit de gezinnen van Project Iris hebben op de één of andere manier aan een van hun pleeggezinleden uit de doeken

gedaan dat zij seksueel misbruikt werden. Dit deden de pleegkinderen soms slechts een enkele keer (of het is slechts een enkele keer zo geïnterpreteerd), soms was er sprake van verschillende momenten van 'disclosure'. Tegelijkertijd zijn er ook enkele pleegouders die aangeven dat ze bijna niet merken dat er iets gespeeld heeft in het verleden van hun pleegkind. Soms komt dit door de jonge leeftijd van het kind, terwijl andere (wat oudere) kinderen er bewust voor kiezen te zwijgen over hun verleden.

Pleegouders van hele jonge pleegkinderen geven veelal aan dat zij nog geen expliciete herinneringen lijken te hebben en dat ze daarom via de kinderen weinig "directe" informatie krijgen over wat er mogelijk gebeurd is. Heel af en toe lijkt er een herinnering 'boven te komen drijven'.

... een aantal dingen komen wel boven, herinneringen die heel belangrijk zijn en die passen binnen het hele plaatje. Alleen die zijn niet, die geven geen zekerheid of er wel of geen misbruik is geweest.
-Pleegvader

In het kader van Project Iris is tevens een dossieronderzoek uitgevoerd waarin gedrag van pleegkinderen met een verleden van seksueel misbruik, disclosure daarvan en ondersteuning aan hun pleeggezinnen centraal stond^{11 12}. Uit de verhalen van de gezinnen, als ook uit dit dossieronderzoek komen twee manieren van disclosure van misbruikervaringen naar voren:

1. Het expliciet praten over het verleden

Sommige kinderen vertellen expliciet wat zij hebben doorstaan voordat zij in het pleeggezin kwamen te wonen. Het lijkt erop dat voor de meeste kinderen een aanleiding voor het praten over hun misbruikervaring ligt in gebeurtenissen in het heden. Hun verhaal vertellen de meesten aan één van hun pleegouders (meestal pleegmoeder), maar soms ook aan hun leeftijdsgenoten.

'Mama, ik wil je wat vertellen, maar ik heb beloofd dat ik het nooit zou zeggen, maar ik vind dat heel moeilijk...' Hij heeft mij verteld dat hij seks met zijn zusje heeft gehad.'

-Pleegmoeder

De hoeveelheid details in de verhalen verschillen erg per kind. Sommige kinderen geven 'simpelweg' aan dat zij misbruikt zijn, terwijl anderen in veel meer detail treden. Omdat sommige kinderen langdurig zijn misbruikt, vertellen ze ook over verschillende ervaringen of herinneringen.

Een expliciete disclosure van wat jongere kinderen beschrijven sommige pleegouders als 'verhalen in kindertaal'. Voorbeelden hiervan zijn kinderlijke observaties of kinderlijke beschrijvingen van seksuele handelingen.

Maar dat vertelde hij in het begin, 'als ik bij m'n oma logeerde, dan waren er altijd camera's op de slaapkamer'. Wij hadden zoiets van, nou misschien wel in plaats van de babyfoon dat ze op kon letten. Totdat wij van de voogd te horen kregen dat oma er voortdurend bij betrokken was.

-Pleegmoeder

...mama had een televisie. En dan deed hij dat ook helemaal zo voor. Nou, ik lig dan onderuit en dan is hoog de televisie en dan gingen ze allemaal films kijken en die.. En hij noemde het niet seksen of zo, hij had daar geen woord voor. Maar gewoon mensen die bloot waren en dan een grote piemel en mama had ook piemels in haar kastje naast het bed.

-Pleegmoeder

2. Het indirect onthullen van het verleden

Naast expliciete verhalen over het verleden, onthult een groot aantal kinderen hun eerdere ervaring(en) met seks via gedrag in het alledaagse leven. Deze onthullingen lijken minder bewust of doordacht. De interpretatie van deze onthullingen is soms moeilijker omdat het kind niet expliciet refereert aan zijn/haar verleden. Grofweg zijn deze onthullingen in te delen in vier categorieën:

1. Uitnodigingen tot seksuele handelingen of het vragen van seksuele gunsten
2. Imiteren van seksuele situaties
3. Geïnteresseerd zijn in seksuele dingen
4. Heftig reageren op (intieme) alledaagse activiteiten

Van deze vier typen staan in box 3 verschillende voorbeelden die door pleeggezinnen beschreven zijn.

Box 3. Voorbeelden indirecte onthullingen

- Het laten zien van volwassen seksueel gedrag, bijvoorbeeld strippen of het verleiden van personen
- Insinuerend of angstig gedrag bijvoorbeeld tijdens het douchen of naar bed brengen
- Imiteren van seksuele situatie in spel met poppen of tijdens het verschonen van een luier
- Opmerkingen over het ontbreken van dingen in het pleeggezin, bijvoorbeeld camera's in de slaapkamers
- Niet leeftijdsadequate seksueel getinte interesse, bijvoorbeeld het verlekkend kijken naar reclamefolders met mensen in zwemkleding
- Bevriezen van een kind bij confrontatie met iets wat ze associëren met het verleden, bijvoorbeeld blote mensen of kinderen.

Wat kun jij doen voor pleeggezinnen?

Omdat jij als professional niet opeens nieuwe informatie over een kind naar boven kan toveren, blijft het de realiteit dat sommige pleeggezinnen nagenoeg niets weten over een kind en anderen met iets meer informatie een plaatsing aangaan. Wat je wel kan doen, is aandacht besteden aan dat wat het met het gezin doet om wél of geen informatie te hebben. Daardoor kan je verkeerde verwachtingen nuanceren en mensen toch meer beslagen ten ijs laten komen. Veel pleegouders geven in hun verhaal aan dat zij vinden dat zij niet met een plaatsing door kunnen gaan, als zij merken dat hun eigen kinderen er té belast door raken. Het is dus van groot belang te zorgen dat

ook aan de eigen kinderen aandacht besteed wordt in het traject naar een plaatsing toe of aan het begin van een plaatsing.

Wanneer pleegouders, hun kinderen, of andere inwonende pleegkinderen geconfronteerd worden met onthullingen van het misbruikverleden van een kind, kan dit nogal wat te weeg brengen. Natuurlijk is er een officiële weg om te volgen als er voor het eerst gedacht wordt aan mogelijke ervaringen van seksueel misbruik. Raadpleeg in die gevallen de verplichte Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor de benodigde officiële stappen. Tegelijkertijd kan je een gezin bijstaan in de nieuw ontstane situatie.

Box 4. Aandachtspunten vóór en rond de plaatsing

1. Wat zijn de verwachtingen van de gezinsleden over het kind en dat wat het heeft meegemaakt?
2. Welke informatie zouden pleegouders, eigen kinderen of andere pleegkinderen in het gezin graag hebben? En welke informatie missen ze?
3. Welke emoties kwamen los toen de gezinsleden hoorden/er achter kwamen wat het kind had meegemaakt?

Box 5. Aandachtspunten bij een disclosure van misbruik

1. Moedig het gezin aan de tijd te nemen om het kind te leren kennen en benadruk dat alle grote én kleine dingen betekenis kunnen hebben.
2. Vraag een gezin opvallende dingen op te schrijven en bespreek ze met elkaar.
3. Neem observaties serieus, maar kijk met een open blik naar gedrag. Wat is leeftijdsadequaat gedrag en wat is grensoverschrijdend?
4. Onderzoek met elkaar situaties waarin het gevoel ontstaat 'dat er iets niet klopt'; hoe interpreteert een ieder de situatie? Wat is de context van de situatie? Tot welke conclusie kom je samen?
5. Reflecteer samen op hoe de onthulling was voor het pleegkind, de pleegouder en/of eigen kind van pleegouder. Wat maakte het los?
6. Overleg met het gezin, als het verleden van seksueel misbruik voor het eerst naar voren komt, duidelijk welke vervolgstappen nodig zijn en bespreek het tijdspad. Welke officiële stappen moeten genomen worden? Waar is het kind aan toe? Waar is het gezin aan toe?

Tijdens de plaatsing

De impact van een mogelijk verleden van seksueel misbruik is op vele manieren merkbaar. Zo beschrijven pleeggezinnen hoe ze zien dat hun pleegkind veel bagage uit het verleden met zich meedraagt en hoe dit soms leidt tot ingewikkeld gedrag. Ook ervaren ze hoe het kind een 'ander normaal' heeft ontwikkeld en hoe het zoeken is om dit met 'het normaal van het gezin' te vormen tot een 'gezamenlijk normaal'. De reacties van de omgeving van een gezin op het kind zijn lang niet altijd positief en daardoor strijden sommige gezinnen tegen de negatieve labels die hun pleegkind krijgt. Want de gezinnen zien namelijk hoe het kind groeit, successen behaalt en veel meer is dan zijn of haar tekenende verleden. Toch maken sommige pleegouders zich zorgen om de impact op hun eigen kinderen en kost het ze veel tijd en energie om het dagelijks leven harmonieus te laten verlopen. Ze zien helder welke investering ze moeten doen en wat hen helpt om zichzelf staande te houden. In het onderstaande wordt dit nog verder toegelicht.

Wat vertellen de pleeggezinnen ons hierover?

Een rugzak vol triggers

In verschillende dingen in het dagelijks leven merken pleeggezinnen dat zij zorgen voor een kind wat veel heeft meegemaakt. Velen beschrijven hoeveel dingen er voor hun kinderen in het alledaagse leven te vinden zijn, die ze doen denken aan de nare dingen die ze hebben doorstaan.

Het helpt gezinnen te weten wat een kind triggert, om zo met deze kennis te kunnen anticiperen op mogelijk lastige situaties. Enkele voorbeelden van vaak genoemde triggers zijn opgesomd in box 6. Toch is lang niet altijd op het moment zelf duidelijk wat precies de aanleiding is dat kinderen van slag zijn, soms blijft dit onduidelijk. Vele pleegouders geven aan te reflecteren op situaties om zo grip te krijgen op wat voor een kind onveilig voelt.

.. En de volgende morgen is hij zo verschrikkelijk onhandelbaar. Wat is er gebeurd, wat is er gebeurd, wat is er gebeurd? Want dan ga ik terug filteren, wat hebben we gehad? Zoef, Goede tijden, slechte tijden..
-Pleegmoeder

Dat kinderen door alledaagse ogenschijnlijk neutrale dingen zo van slag raken, doet veel pleegouders inzien dat de kinderen diep getraumatiseerd zijn. Velen zijn er dan ook op gefocust de kinderen zo weinig mogelijk aan triggerende dingen of situaties bloot te stellen en ze te beschermen, ook

Box 6. Voorbeelden van alledaagse triggers

1. Activiteiten (stoeien, douchen, verschonen (zichzelf dan wel een ander klein kind), tandenpoetsen, omkleden, toiletteren, zwemmen, gymmen, affectie tussen anderen zien, knuffelen, ijsjes/lolly's)
2. Geuren en textuur (rubber, aftershave, bier, vloeibare zeep, vuur)
3. Media (kranten, journaal-items, soaps, films, reclamefolders, anatomie-boeken)
4. Contact biologische ouders (in persoon, dan wel per post of telefoon)
5. Locaties (badkamer, slaapkamer, toilet, kleedkamer op sportclub)
6. Personen (mannen in het algemeen, personen die lijken op de vermoedelijke dader, half-ontblote mensen/kinderen, fotograferende personen)

als dat betekent dat ze mensen strenge instructies moeten meegeven in de omgang met hun pleegkind, dat ze hun leven grondig moeten aanpassen, of dat ze sommige activiteiten niet meer kunnen ondernemen, zoals spontaan een weekend weg gaan.

Ook de eigen kinderen vertellen over de reacties van hun pleegbrussen op triggers. Ze weten dan wel niet altijd precies wat getraumatiseerd zijn inhoudt en velen zijn er naar eigen zeggen 'niet zo mee bezig', toch beschrijven ze situaties die hen opvielen.

*...ook als mijn vader en ik of mijn broertjes stoeiden zeg maar. Nou sommige kinderen keken echt hun ogen uit. Die wisten niet wat er dan gebeurde zeg maar. Die hielden zich stil en nou kropen een beetje weg zeg maar. Die konden het onderscheid natuurlijk helemaal niet maken.
-Eigen kind van pleegouders*

pleegouders uiten pleegkinderen hun boosheid, maar ook naar hun pleegbrussen. Agressieve uitingen zetten vaak de relaties binnen een pleeggezin onder druk. Zo benoemen veel eigen kinderen van pleegouders dat ze zelf boos werden op hun pleegbrus wanneer die agressief reageerde op een van hun ouders. Veel gezinsleden merken op dat agressief of driftig gedrag toenam in de tijd dat een pleegkind therapie kreeg. Volgens velen laten kinderen boos of agressief gedrag zien omdat ze 1) niet weten hoe ze hun emoties anders kunnen tonen, 2) bang zijn en zich onveilig voelen, 3) eerdere ervaringen en gedachten een plek proberen te geven, 4) aan het uittesten zijn wat de grenzen zijn.

*...die had ontzettend last van woede-uitbarstingen. En zo heftig dat je, dan moet je je voorstellen, dat was een meisje van vier jaar op dat moment, drie, vier jaar en die moest je met twee vasthouden om haar een beetje in bedwang te kunnen houden.
- Eigen kind van pleegouders*

Ingewikkeld gedrag

Wij spraken met veel gezinsleden over ingewikkeld gedrag van pleegkinderen, waaronder boosheid, angst en seksualiserend gedrag.

Boosheid, agressie en driftbuien

Veel van de geïnterviewden vertellen over het explosieve gedrag wat pleegkinderen soms laten zien. Ze beschrijven dat een kind zomaar kan "knallen". Dit explosieve gedrag uiten kinderen in slaan, schoppen, spugen, gillen en schelden. Niet alleen naar

Angst en paniek

Veel kinderen lijken te kampen met angst. Deze angsten kunnen heel specifiek zijn, zoals angst om op de foto te gaan. Soms zijn de kinderen bang voor mensen of dingen. Angst wordt op verschillende manieren gezien in de gezinnen: kinderen raken in paniek, sommigen bevriezen en enkele kinderen dissociëren wanneer zij zich onveilig voelen. Een groot aantal kinderen kampt met heftige nachtmerries en is gedurende de dag continue alert op wat er gebeurt. In sommige gevallen wordt interne onrust ook

afgereageerd op het huis van pleegouders en maken kinderen spullen kapot, of brengen ze schade aan hun lichaam (krabben, krassen of hoofdbonken). Zelfs de meest ervaren pleegouders geven aan hoe intens het is om sommige kinderen zo bang te zien.

Gewoon op het moment dat de deurbel ging bijvoorbeeld, dan veranderde ze, volslagen hysterisch en ging ze onder de tafel zitten. Zo bang was ze. De eerste keer denk je, wat gebeurt hier? Of de volslagen paniek als je haar luier verschoonde, ze gilte alles bij elkaar. Op het moment dat je die reactie ziet, die volslagen paniek in de ogen, nou, dat snijdt je door merg en been.
- Pleegmoeder

Problematisch seksueel gedrag

Een laatste categorie gedrag waarover veel verteld wordt, is ongepast, niet-leeftijdsadequaat seksueel gedrag. Soms is dit gedrag gericht op anderen. Genoemde voorbeelden van dit type gedrag zijn het (excessief) in het openbaar masturberen, het aanbieden van seksuele gunsten, het aanraken van geslachtsdelen van andere gezinsleden of huisdieren, iets seksueels zien in alledaagse dingen en zich zomaar uitkleden. Ook stellen sommige kinderen in spelsituaties seks centraal, bijvoorbeeld in het spelen met poppen. Voor enkelen lijkt masturberen een manier te zijn geworden om lichamelijke spanning en stress kwijt te raken. Het is ook goed om te vermelden dat enkele kinderen zich tegenovergesteld gedragen: zij worden juist als a-seksueel omschreven.

..wij hebben wel een hond en een kat en dat hij daar ook al de geslachtsdelen opzocht en wilde aanraken en kijken.
-Pleegmoeder

Het heeft voor alle gezinsleden gevolgen als een kind seksualiserend gedrag laat zien. Seksueel wervend gedrag maakt een plaatsing nog ingewikkelder. Eén pleegouder zegt hierover het volgende:

Ik wil eerst checken of ik me niks in mijn hoofd haal, dus het eerste wat ik doe is het bij mijn vrouw neerleggen. Dat heeft ook met mijn eigen veiligheid

te maken. Dus direct bespreekbaar maken. Van hè, ik weet niet wat er gebeurt, misschien betekent het niks, misschien betekent het ook wel iets. Let even mee op als je blijft.
-Pleegvader

Voor vele pleegouders is dit gedrag een reden om eigen kinderen nóg meer te informeren over de achtergrond van een pleegkind. Met name wanneer er ook jonge kinderen in het gezin wonen, proberen pleegouders hen te beschermen tegen blootstelling aan seksueel gedrag van een pleegkind door een menselijke barrière te vormen tussen de kinderen. Dit betekent dat daardoor pleegouders, en soms ook de oudere kinderen, zelf op regelmatige basis geconfronteerd worden met een masturberend kind, seksueel-voelende aanrakingen of seksuele verzoeken.

Ook in de vakantie zorgen we altijd duidelijk dat zij een plekje alleen heeft of bij ons op de kamer. Maar dat ze niet bij die anderen ligt, omdat zij gewoon, ja, je wordt dan vier keer per nacht wakker omdat ze ligt te hijgen en te steunen als een volwassen vrouw. En ik vind dat dat voor de andere kinderen niet kan.
- Pleegmoeder

Bij seksualiserend gedrag ervaren pleegouders vaak veel meer risico's en maken ze zich zorgen om ieders veiligheid. Voor pleegvaders en hun zoons is het vaak een reden om afstand van een kind te houden, wanneer er een vermoeden van seksueel misbruik is. Velen denken dat zij een risico lopen op een beschuldiging van seksueel misbruik en dat zij bedreigend kunnen zijn voor de pleegkinderen.

... je schrikt je rot als je ook de verhalen hoort over hoe zij zichzelf aanbiedt aan ons als jongens en met name mijn vader. En toen hebben mijn ouders dus ook uitgelegd wat voor stappen ze daar hebben genomen en dat ze besloten hadden dat wij als jongens bepaalde dingen absoluut niet meer bij haar mochten doen.
-Eigen kind van pleegouders

Toch blijkt uit verschillende verhalen dat zowel jongens als meisjes ook de verzorgende vrouwen in de gezinnen, pleegmoeders en oudere pleegzussen, soms

seksueel benaderd hebben. Fysieke affectie blijkt voor sommigen, man en vrouw, een ingewikkeld onderwerp. Alle gezinsleden zien de absolute noodzaak om met hun pleegkind te knuffelen of ze op schoot te nemen. Toch voelt geaai of geknuffel soms niet helemaal goed: soms voelen kinderen aan als een (seksueel actieve) volwassene of ervaren gezinsleden dat affectie geëist wordt. Deze gevoelens maken het tonen van fysieke affectie soms meer beladen.

..hij weet al zo veel op dat gebied. Het is helemaal geen kind meer. Het is gewoon een volwassene.. hoe hij praat en wat hij weet is het gewoon een volwassen man. Dus het was opeens alsof een wildvreemde, volwassen kerel was die zijn hand op je heen legde. Maar hij was negen en dat vond ik heel lastig.
-Eigen kind van pleegouders

Tegelijkertijd willen pleegouders kinderen leren dat een knuffel of aai over de bol niet meteen iets anders betekent. Toch zien velen de noodzaak om voor zichzelf en het kind grenzen te stellen. Maar het blijft een wankel balans om eigen grenzen te bewaken en niet het gevoel te krijgen het kind "iets normaal als een knuffel" te ontnemen. Enkele eigen kinderen van pleegouders benoemen daarnaast dat zij met name moeite hadden met het seksualiserende gedrag van hun pleegbrus, omdat zijzelf (in de puberteit) ook op onderzoek waren naar hun eigen seksualiteit. Juist op het moment dat seks voor hen zelf een actueel thema werd, kwam het in hun dagelijkse leven in een negatief licht te staan.

Analyseren en begrijpen

Dat een kind ingewikkeld gedrag laat zien vanwege eerdere ervaringen is voor veel gezinsleden een gegeven waar ze al rekening mee hielden toen zij begonnen aan pleegzorg. Immers, wanneer je gaat zorgen voor een pleegkind weet je dat het veel heeft meegemaakt en daar misschien last van kan hebben. Toch was voor velen de grote variatie aan gedrag nog niet te bevatten. Waar men soms moeite mee heeft, maar wel behoefte aan heeft, is te begrijpen

waar gedrag vandaan komt: wat is de aanleiding voor bepaald gedrag? Hoe kan het gezin daar op inspelen? Verschillende pleegouders beschrijven hoe ze op situaties reflecteren vanuit het perspectief van een kind, en hoe ze dit helpt om gedrag te interpreteren.

Weten wat er gebeurd is zodat je begrip hebt voor de situatie. Dat je dan zegt van, oké, hé, dit is gedrag, dat heeft daarmee te maken. Dat je niet boos wordt maar dat je denkt van hé, dit is een teken wat je geeft.
-Pleegvader

Toch zijn de interpretaties van de pleegouders ook niet altijd juist:

Nachtmerries, die ik achteraf helemaal verkeerd interpreteerde, want dan haalde mijn oudste me op. Dus ik naar boven en daar lag hij te schreeuwen, MAMA, MAMA, MAMA, MAMA, MAMA! Nou, mijn eerste reactie, hij mist mama... Achteraf was het, mama niet doen, maar dat weet je dan niet..
-Pleegmoeder

Opvallend is dat de eigen kinderen van pleegouders, net als vele pleegouders zelf, ervoor pleiten dat pleegkinderen niet verantwoordelijk gesteld moeten worden voor hun gedrag. Vele eigen kinderen leggen de locus van het gedrag buiten het pleegkind: het pleegkind wil zich niet zo gedragen, maar door zijn/haar verleden weet het haast niet hoe zich dan wel te gedragen. Met name de kinderen die veel last ervaren van het gedrag van hun pleegbrus, dealen er op deze manier mee.

Mijn advies is: neem alles, alles wat er is gebeurd met dat kind, neem dat mee in je gedachten en kijk dan of je medelijden hebt of dat je zo'n iemand daadwerkelijk irritant vindt of zoiets.
-Eigen kind van pleegouders

Wat veel gezinnen gemeen hebben, en wat bijna iedereen benoemt in het verhaal, zijn zorgen over de toekomst. Hoe zal moeilijk gedrag zich gaan ontwikkelen? Zullen kinderen achteruit gaan? Ook voor gezinnen die nu (nog) goed kunnen dealen met ingewikkeld gedrag, sluimeren op de achtergrond de

zorgen voor de toekomst. Ook eigen kinderen, of ze nou actief betrokken zijn bij een plaatsing of juist zelf afstand houden, benoemen hun zorgen om de nabije én verre toekomst.

Mijn grootste zorg is dat hij nog verder achteruit gaat, omdat...nou, het ging eerst goed met hem, dus hij sloopte niet veel of hij loog niet veel, maar nu doet hij dat wel weer meer, dus dat is wel moeilijk en zo.
-Eigen kind van pleegouders

Samen normaal zijn en doen

Er wordt in de gesprekken met de gezinsleden opgemerkt dat het kind een 'eigen normaal' heeft ontwikkeld gaandeweg zijn of haar leven. Zo wordt omschreven dat het voor kinderen normaal was om te slapen in een heel vies bed zonder lakens, om eten uit een vuilnisbak te halen, een vakantie naakt te moeten doorbrengen, of om 's nachts uit bed gehaald te worden om seks te hebben met volwassenen. Voor enkele kinderen was het misbruik 'simpelweg' een onderdeel van hun leven. Dat wat de kinderen aangeleerd hebben, wijkt soms erg af van hoe het gezin met dingen omgaat.

En toen kwam hij bij ze, want ze sliepen hier bij hun op de slaapkamer. Ging hij wel kloppen, want dat wist hij inmiddels. Zei hij "wat zijn jullie nu aan het doen? Mag ik komen kijken? Want ik moest eerder ook altijd kijken en ik wil zien hoe jullie het doen." Toen zei mijn zoon van joh, dit is gewoon niet normaal, doe eens... laat dat kind eens normaal doen weet je.
-Pleegmoeder

Alle gezinnen stellen vast dat zij met én voor de pleegkinderen 'een gewoon gezin' willen zijn. Juist daardoor kunnen de kinderen ervaren dat het leven ook anders kan zijn en met het gezin samen een 'nieuw normaal' ontwikkelen. Pleegzinnen zijn daardoor op zoek naar een balans tussen aanleren wat normaal is, zonder daarbij 'het normaal' van het kind af te wijzen. Tegelijkertijd moeten velen ook dealen met de wrange gevoelens die komen kijken bij het zien van 'het normaal' van het kind.

En dan zit hij aldoor, ja, ik heb hier een beetje jeuk. En dan zit hij weer met zijn duim in zijn lies en zo. En ik denk, nee! Op het laatst vond ik het gewoon echt vies. Het kind is maar negen en doet gewoon iets wat helemaal normaal is bij hem.
-Pleegmoeder

Het label van seksueel misbruik

Waar jong en oud met ons over gesproken heeft, is de impact die het heeft op een kind als mensen weten dat het seksueel misbruikt is. Niet alleen wordt beschreven hoe sommige kinderen zelf niet willen dat mensen buiten het gezin (en soms in het gezin) weten van hun verleden, tegelijkertijd zijn gezinsleden zich daar zelf ook heel bewust van. Ze zien bijvoorbeeld hoe een kind anders behandeld wordt, op het moment dat deze informatie publiek is: het kind raakt gestigmatiseerd. Velen willen dit voorkomen en gaan dan ook uiterst voorzichtig om met deze gevoelige informatie. Zo wordt afgewogen wie welke informatie nodig heeft. Daarbij houdt iedereen sterk rekening met het kind: wat zou het kind gedeeld willen hebben? Tegelijkertijd speelt hierbij ook de status van het vermoeden een grote rol. Uit het dossieronderzoek in het kader van Project Iris en de interviews met pleeggezinnen blijkt dat een groot deel van de vermoedens van seksueel misbruik gebaseerd is op een onderbuikgevoel of dat het als een gegeven voor waar wordt aangenomen. In een klein aantal gevallen is de pleger van het misbruik juridisch vervolgd, en slechts in een enkel dossier is aangegeven dat het misbruik juridisch bewezen is. Dat er onduidelijkheid is of een kind slachtoffer is geworden van seksueel misbruik, en in welke vorm en door wie, betekent voor pleegouders dat zij soms zelf niet weten welke status het vermoeden moet hebben in hun dagelijkse leven, laat staan dat ze hierover communiceren met anderen. In hoeverre moet een vermoeden van seksueel misbruik een plek innemen in het dagelijkse leven? En als nooit

duidelijk wordt wat er gebeurd is, hoe kan je het kind dan ondersteunen in verwerking?

Bij sommige pleegouders heerst angst om het kind te reduceren tot zijn of haar verleden en velen pleiten er voor om vooral ook het gewone kind te zien.

Groei, successen en verwerking

Veel gezinsleden beschrijven of benoemen dat ze zien dat hun pleegkind het gezin aan het verkennen is. De kinderen lijken, met name in het begin van een plaatsing, alles te onderzoeken om te checken of personen, activiteiten en alledaagse gebeurtenissen wel veilig zijn. Dit doen de kinderen niet alleen verbaal, door simpelweg te vragen of bepaalde activiteiten gaan plaatsvinden, maar ook testen ze wat ze met hun gedrag teweeg brengen.

*... dat was echt op het moment dat ik hem ging douchen. En dat hij toen zorgde voor een erectie bij zichzelf dat hij dan vraagt van ja maar waarom doe je er niks mee? Waarom zit je er niet aan?
-Eigen kind van pleegouders*

Dit uittesten kan soms ver gaan: de kinderen lijken te willen uitvogelen waar de grenzen van de gezinsleden liggen.

*...hij heeft wel in die periode daarna heeft hij wel steeds grenzen gezocht van... als ik dit doe, als ik heel lelijk doe, zetten jullie me er dan uit?
-Pleegmoeder*

Box 7. Wanneer vond men het delen van het verhaal van het kind noodzakelijk?

1. Om de veiligheid van het kind en anderen te waarborgen (bijvoorbeeld als een pleegkind in een nieuwe klas komt).
2. Om het kind tegen mogelijke triggers te beschermen (bijvoorbeeld als een kind na een voetbaltraining gezamenlijk met andere kinderen moet douchen).
3. Om ook andere mensen het kind in de gaten te laten houden (bijvoorbeeld als een pleegkind met een vriendje of vriendinnetje gaat spelen).
4. Om begrip voor het gedrag van het kind te kweken (bijvoorbeeld als het gezin vrienden over de vloer krijgt).
5. Om te ventileren (bijvoorbeeld als gezinsleden gefrustreerd zijn om het een of ander).

Zowel pleegkinderen als pleegouders lijken bezig met de vraag: ben jij veilig voor mij? Hoewel de zoektocht naar het antwoord op deze vraag met horten en stoten gaat en tijd kost, komt het in vele gezinnen toch tot een einde. Dat bepaald probleemgedrag van een kind op dat moment uitdooft, is voor velen een moment waarin groei opgemerkt wordt.

Groei van vertrouwen wordt ook door velen opgemerkt. Bijvoorbeeld dat kinderen bepaalde dingen gaan 'durven'. Vele gezinsleden spreken met trots en tevredenheid over het feit dat ze daarmee ook merken dat het kind om ze geeft. Deze momenten worden ook wel omschreven als "kleine cadeautjes". In kleine dingen als een knuffel of een grapje merken pleegouders en eigen kinderen van pleegouders dat ze een band opgebouwd hebben. Velen benadrukken ook het belang van actief stil te staan bij dingen die goed gaan en ze ook te benoemen naar de pleegkinderen.

Verwerking van het verleden staat met name centraal tijdens therapie. Veel genoemd zijn daarbij groepstherapie voor slachtoffers van seksueel misbruik, EMDR en speltherapie. Hoewel vele gezinsleden beschrijven dat de tijd waarin een kind therapie kreeg intensief was, vanwege de

tijdsinvestering en de impact die het na de sessie nog had op een kind, zien velen dat het wat oplevert. Tijdens therapie komt heel veel bij het kind naar boven, wat enorm heftig voor ze is. Daardoor is het belangrijk om de timing van de therapie, als ook het continueren ervan goed in de gaten te houden. Voor zowel het kind als het gezin moet het passend zijn.

Eindelijk sinds vorige week heeft hij een doorbraak op EMDR en zie ik ook echt verandering in zijn gedrag. Dus ja, dat loon echt de moeite.
-Pleegmoeder

Natuurlijk, aandacht voor eigen kinderen

Voor vele pleegouders is de grens bereikt als een plaatsing voor hun eigen kinderen te veel wordt. Met name het waarborgen van hun veiligheid is hierin belangrijk, te weten fysieke, mentale en seksuele veiligheid. Zo zorgen veel pleegouders dat hun eigen kinderen een eigen plek in huis hebben, waar zij zich kunnen terugtrekken als het ze te veel wordt.

Uit de gesprekken blijkt dat oudere dochters uit de gezinnen soms helpen in de persoonlijke verzorging van hun jongere pleegbroers en zusjes. Uit veiligheidsoverwegingen worden jongens veelal ontzien van dit soort taken. Toch is het opvallend dat de helpende dochters van pleegouders zich bijna allemaal herinneren hoe zij geconfronteerd werden met heftig gedrag tijdens het naar bed brengen, het helpen met douchen of het verschonen van pleegkinderen. Dus hoewel deze helpende dochters graag hun steentje bijdragen om hun ouders te ontlasten, worden ook zij, met name in triggerende omgevingen als slaapkamer, toilet en douche, soms geconfronteerd met ingewikkeld gedrag. Zo herinnert zich iemand het volgende uit haar tienerjaren:

.. het lastigste vond ik eh.. je kon haar toen ze klein was niet normaal in bad doen bijvoorbeeld. Ze bood haarzelf gewoon letterlijk aan. Nou, man, dat is heftig! Dat wil ik niet elke avond. Ik wil niet elke avond een meisje in bad doen wat zichzelf aanbiedt.
-Eigen kind van pleegouders

Aan confrontaties met ingewikkeld, moeilijk of verwarrend gedrag van een pleegkind besteden de meeste pleegouders bewust aandacht en velen hebben op een bepaald moment in de plaatsing heel expliciet het gesprek met hun eigen kinderen open gesteld. Er wordt dan ook opgemerkt, dat het kunnen praten met eigen kinderen en ze kunnen uitleggen waarom een pleegkind bepaald gedrag laat zien, maakt dat een plaatsing werkt. Vele pleegouders zijn sceptisch over het zorgen voor een seksueel misbruikt kind als er andere hele jonge kinderen in het gezin wonen.

En ook als ze dingen zien dat ze dat gewoon eerlijk mij vertellen. Want belangrijk is dat hun er niet mee blijven lopen. Want dat kunnen ook voor hun hele choquerende dingen zijn.
-Pleegmoeder

Veel pleegouders geven aan dat voor hun eigen kinderen een belangrijke rol is weggelegd in het laten zien van een gewone ouder-kind relatie. Met name de tieners met wie we gesproken hadden, beaamden dit en spraken de hoop uit dat ze een goed voorbeeld

waren. Enkele oudere kinderen willen jongere pleegbrussen op het hart drukken dat ze inzien dat ze een belangrijke rol spelen.

Van mijn eigen kinderen hoorde ik dat ze in feite heel subtiel via hen op zoek is van wie is die man nou eigenlijk? Mijn dochter van zestien was voor haar daarin een belangrijk ankerpunt. Een belangrijk informatiepunt van hoe zit dat en hoe gaan mijn dochter en ik nou met elkaar om? Je zag haar voortdurend dat observeren.
-Pleegvader

De benodigde investering

Er zijn verschillende dingen die positief bijdragen aan het vormgeven van de opvoeding van een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik.

Allereerst wordt door veel pleegouders gesproken over de tijd die het kost om te zorgen voor een pleegkind. Het is een zorgtaak die 24 uur per dag vervuld moet worden en het kost bij vlagen veel energie en doorzettingsvermogen. Velen trekken de vergelijking met een baan om aan te geven welke investering nodig is. Daarnaast merken vele pleegouders op dat kinderen zelf ook echt de tijd nodig hebben om te groeien, ontwikkelen, verwerken, doorleven, ervaren, herkennen en voelen wat het leven in het gezin ze brengt. Het is belangrijk om de kinderen tijd te gunnen en dus om het tempo van het kind te volgen. Dit is tegelijkertijd niet altijd makkelijk: soms hebben pleegouders verwachtingen van een kind en blijken deze verwachtingen niet overeen te komen met de realiteit.

Er zijn dingen met jou gebeurd waardoor jij bewust zegt, ik wil dit niet meer voelen. Dus er gebeurt iets in je hersenen waardoor je onderlichaam niet meer wil voelen. En dat zag je heel sterk bij hem ook. We hebben hem daardoor echt moeten leren naar de WC te gaan.. Nou, als jij een jongen van acht jaar in huis krijgt, is dat niet het eerste waar je aan denkt. En toch is het realiteit.
-Pleegmoeder

Om een kind te leren kennen en te begrijpen waar gedrag vandaan komt, nemen pleegouders gedurende de dag soms momenten om te bezinnen en te reflecteren op situaties. Niet alleen nemen pleegouders voor zichzelf deze ruimte, maar ze geven daarbij ook het kind ruimte om te ontdekken, uit te testen of te onderzoeken, om er vervolgens op een later moment samen op terug te blikken. Zo zegt één pleegouder:

Ik liet het altijd eerst maar even bezinken. Dat het moment gewoon even voorbij is en dan langzamerhand een vorm daar aan geven. Niet direct van bam. Alleen als ik moet handelen voor hem en zijn veiligheid, dan wel. Maar daarna laat ik het maar even, het suddert wel weer weg. Op het moment handelen en dan rust. Op het heetst van de strijd krijg je toch geen contact: laat maar even bezinken dan later kom ik er wel op terug.
-Pleegmoeder

Het is niet ondenkbaar dat voor kinderen die (deels) zijn opgegroeid in een omgeving waarin ze soms niet wisten wat er met ze zou gebeuren en welke volwassene te vertrouwen was, het houden van controle over het leven belangrijk is. Veel pleegouders omschrijven dan ook dat het gestructureerd laten lopen van de dag veel pleegkinderen lijkt te

helpen. Hierdoor worden alledaagse situaties meer voorspelbaar en blijken volwassenen betrouwbaar als afspraken en beloftes worden nagekomen. Vaste structuren worden in een gezin soms zelfs doorgevoerd tot in kleine gekke dingen als het altijd dubbelvouwen van een boterham. Voor gezinnen die soms graag spontaan en impulsief dingen ondernemen, is deze benodigde structuur dan ook een van de grootst merkbare veranderingen. Velen moeten hieraan wennen. Met name de eigen tieners van pleegouders merken op dat de toename van regels, die opeens ook (weer) voor hen golden, niet perse was waar ze op zaten te wachten.

Hoewel nieuwe regels voor alle kinderen in het gezin gesteld worden, passen vele gezinsleden wel hun manier van handelen en benadering op elk individueel (pleeg)kind aan. Wetend dat sommige kinderen te maken hebben gehad met grove overschrijdingen van hun persoonlijke grenzen, maakt dat men situaties die hierdoor bedreigend zouden kunnen zijn zoveel mogelijk uit de weg gaat.

Toch blijft het voor vele pleegouders zoeken naar een balans tussen het kind beschermen of loslaten. Zo vertellen pleegouders dat ze een kind in bepaalde situaties in de gaten willen houden. Sommige pleegouders beschrijven zelfs dat ze continue alert zijn, elke situatie bedachtzaam ingaan en voortdurend proberen in te schatten waar mogelijke triggers of (seksuele) gevaren op de loer liggen. Het gebruik van telefoons, iPads en computers wordt hierin specifiek genoemd.

“Maar dat je toch zoiets hebt van nou, dat weet ik niet, ik zou hem niet bij andere kinderen alleen laten.”
-Pleegmoeder

Toch bereiken kinderen op een gegeven moment een leeftijd waarop je ze wel meer los moet laten, en ze moeten gaan ontdekken hoe dat is. Voor vele pleegouders is de timing van dit meer los laten ingewikkeld. De pleegouders verschillen hierin ook van mening, zo controleert de ene pleegouder dagelijks de telefoon van een pleegkind, een ander doet dit bewust niet. Wat veel pleegouders doen wanneer ze

een kind meer loslaten, is dat ze dit proces heel bewust begeleiden en het gesprek hierover blijven voeren met het pleegkind. Wat zijn de consequenties van gedrag, waar moet je voorzichtig mee zijn?

Je kan ze niet vastknopen, zo simpel is het. Ik kan hem niet vastbinden hier op de bank. Ik kan hem ook niet als een hondje achterna lopen om hem uit te laten. Dat kan niet, want ja hij is twaalf. Weet je, je moet ze ook een keer laten gaan.

-Pleegoma

Op de vraag wat het betekent om te zorgen voor een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik lijken pleegouders verschillende dingen centraal te stellen. In box 8 enkele antwoorden op deze vraag.

Knelpunten

Uit de verhalen van de gezinnen die we spraken, bleek de grote impact van het zorgen voor een pleegkind dat seksueel geweld had meegemaakt. In het dagelijkse leven wordt er van gezinnen soms veel gevraagd. Niet alleen uit de verhalen zelf, maar ook uit de manier waarop de geïnterviewden vertellen over hun leven blijkt dat een grote kracht is dat men de zorg samen draagt. Het was opvallend dat het voor vele gezinsleden, jong en oud, makkelijker is om zelf impact te dragen, dan om te zien dat hun gezinsleden negatieve impact ervaren: het komt heel hard aan om te zien dat gezinsleden het zwaar te verduren hebben.

Pleegouders benoemen hoeveel zij aan hun partner hebben en hoe belangrijk het is om de plaatsing samen te dragen. Toch kunnen pleegouders ook heel verschillend in een plaatsing staan; ook hiervan zijn wij voorbeelden tegen gekomen. Zo verhoudt iedere pleegouder zich op zijn eigen manier tot seks, seksualiteit en seksueel misbruik. Zo willen enkelen het onderwerp zoveel mogelijk negeren en geen plek geven in het dagelijkse leven. Anderen beschrijven hoe ze juist actief proberen te dealen met het onderwerp, de gevolgen van het misbruik en de emoties die dit met zich meebrengt. Vele geïnterviewden geven aan dat ze boos en verdrietig raken als ze stil staan bij wat een pleegkind heeft meegemaakt. Ook heersen er gevoelens van onmacht en ongeloof dat zoiets kán gebeuren.

En uiteindelijk als vader dan klaar ging komen, dan deed hij dat over het kind heen, dan moest zij in haar blootje op tafel liggen en dan deed hij dat over haar heen... Nou, wij waren ook zo misselijk van dat verhaal... Dat op een gegeven moment mijn man zei, ik hoef voorlopig niet meer. Weet je, dan krijg je zo'n vies gevoel van heel dat gedoe.

-Pleegmoeder

Het is voor pleegouders lang niet altijd vanzelfsprekend om aandacht te besteden aan eigen (intense) emoties, terwijl die er toch zijn. In moeilijke momenten staan eerst andere dingen centraal, maar als er dan meer rust komt, of pleegouders bespreken

Box 8. Wat betekent de zorg voor een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik?

- ... je wordt heel vaak geconfronteerd met dingen, of associaties die ze hebben, met iets, waar je zelf niet bij stil staat.
- ... ik zie het effect wat het misbruik, het waarschijnlijke misbruik, heeft op zijn gedrag.
- ... het is moeilijk, op een heleboel vlakken denk je dan, wat nu?
- ... het vergt heel veel energie en je merkt dat je ook beschermende factor bent naar de andere kinderen in het gezin.
- ... wij voelden ons heel kwetsbaar, het was heel eng.
- ... het is eigenlijk niet anders dan voor de andere kinderen. Je moet het toch allemaal ontdekken. Maar hij moet ons ook ontdekken.

met anderen wat er gebeurd is, dan komen opeens de emoties naar boven. Door situaties te relativieren krijgen ze een plek.

Dat zijn dingen, daar kun je gewoon niet bij. Maar dat had ik in die mate ook nog nooit gehoord of meegemaakt.

- Eigen kind van pleegouders

Vele verhalen getuigen van een enorm verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de pleegkinderen. Eigen kinderen van pleegouders zijn gedreven om goede pleegbrussen te zijn en staan zo goed mogelijk hun ouders bij, jong en oud. Pleegouders proberen de kinderen in hun gezin zo goed mogelijk klaar te stomen voor de toekomst. Ze doen enorm hun best om voor alle kinderen in de gezinnen het leven zo harmonieus te laten verlopen. Toch blijkt ook uit de verhalen dat dit niet altijd even goed lukt. Dat het niet altijd even goed lukt, is soms moeilijk om toe te geven. Het blijkt lastig om eigen onmacht of zogenoemd eigen falen te bespreken met professionals. Veel pleegouders voelen dat wanneer ze hun twijfels of vragen aankaarten hier meteen (zware) consequenties aan verbonden zijn. Ze durven zich hierdoor niet kwetsbaar op te stellen, terwijl dit op zichzelf juist al helpend is.

Bij de eerste twee deed ik dat niet, want ik voelde het wel een beetje alsof ik het niet goed doe, misschien krijg ik dan wel helemaal geen pleegkind meer. En ik wilde nog graag nog meer kinderen helpen. Dus dan ga je je eigenlijk... groter houden als dat je bent. En dat heb ik bij hem echt afgeleerd. Want weet je, juist op het moment dat je laat zien dat je het even niet meer weet, dat je zwak bent, dan komt er hulp en dan heb je een handreiking waardoor je sterk wordt.

-Pleegmoeder

Het frustrereert vele pleegouders als zij voelen dat door jeugdzorgprofessionals niet wordt gehandeld in het belang van het kind of als zij zich niet gehoord voelen. Velen vragen zich bijvoorbeeld af in hoeverre het contact met biologische familie, c.q. de plegers van het misbruik, in het belang van een kind is.

En ik zeg, even heel concreet, wie gaat het daar dan omkleden? Ja, ehm moeder. Ik zeg, nou ik dacht het niet! In die kleine hokjes daar in het zwembad? Hij heeft me verteld dat hij als hij rechtop staat, aan zijn moeders plasser moet sabbelen. Op zo'n moment ben ik dan altijd heel fel en concreet..

-Pleegmoeder

Ook dat pleegouders niet begrepen worden door hun omgeving, is voor enkele gezinnen ingewikkeld. Zo krijgen pleegouders vaak opmerkingen over hoe streng ze zijn als zij regels of grenzen hanteren en hebben ze soms de behoefte om zichzelf te verdedigen.

In het begin dan probeerde ik me de hele tijd maar weer te verdedigen en nou denk ik van ja, laat maar. Nou toen zei één van die ouders nou breng hem maar bij mij, en ik denk man, je weet niet waar je het over hebt.

-Pleegmoeder

Daarnaast vertellen enkele pleegouders dat hun omgeving niet goed begrijpt hoe ingewikkeld het leven soms kan zijn. Het overladen worden met complimenten over hoe knap het wel niet is wat ze doen, terwijl men het gevoel heeft geen grip te hebben op een plaatsing, maakt dat sommigen zich niet gezien voelen.

En omdat ze dan zo weg van haar zijn, ga je op dat moment niet je vuile was buiten hangen. Maar het frustriert je ergens altijd, omdat niemand dus enig idee heeft wat voor leven wij hier met haar hebben.

-Pleegmoeder

In bijna alle gezinnen is er een moment geweest waarop men zich afvroeg “hoe lang kunnen we dit nog aan?”. Uit deze vraag blijkt dat er behoorlijk wat druk

ligt op pleeggezinnen. Wat vergroot nou de druk voor specifiek pleegouders? In box 10 een overzicht van genoemde knelpunten.

Wat helpt pleeggezinnen?

Naast knelpunten binnen de zorg voor kwetsbare pleegkinderen, zijn er ook verschillende dingen die het draagvlak van een gezin vergroten.

Allereerst vinden veel gezinsleden het prettig om verhalen, zorgen en overwinningen met mensen in gelijke positie te delen. Op deze manier kunnen ze ventileren. Eigen kinderen van pleegouders doen dit vaak met hun eigen broers en zussen, sommigen praten met één of twee goede vrienden. Enkele pleegouders benoemen dat zij met andere pleegouders contact hebben. De drempel om met hen over moeilijke situaties te praten is veel lager dan om met professionals hierover te praten. Het is voor hen prettig om te merken dat ook anderen tegen dingen aan lopen en vanuit een vergelijkbare situatie dingen goed begrijpen. Ook het lezen van herkenbare verhalen van anderen neemt een deel van frustraties over eigen moeilijkheden weg. Hoewel sommige dingen eigenlijk alleen in de praktijk te ontdekken zijn, kan het enorm helpen om al een voorbeeld gehoord of gelezen te hebben.

Sommige gezinsleden ervaren dat het beeld wat heerst over pleegzorg en de realiteit soms uit elkaar liggen. Het is dan ook voor sommigen fijn om erin

Box 9. Wat vergroot de druk op pleegouders?

- Geen controle voelen in situaties waarin het kind moeilijk gedrag laat zien.
- Verschil van mening over aanpak van gedrag binnen een gezin, waardoor relaties onder druk komen te staan.
- Overprikkeling of chronische stress door continue waakzaamheid.
- Het gevoel eigen veiligheid en/of veiligheid van andere kinderen niet meer te kunnen waarborgen.
- Het gevoel hebben dat de investering in de plaatsing niet tot resultaat leidt.
- Onbegrip vanuit eigen directe omgeving.
- Angst om te falen.
- Voelen dat er niet in het belang van het kind gehandeld wordt.
- Het gevoel hebben dat de realiteit van het alledaagse leven niet goed gezien wordt.
- Niet kwetsbaar durven te zijn in gesprekken met professionals uit vrees voor directe consequenties.

bevestigd te worden dat ondanks dat er vele mooie momenten zijn, het soms ook niet leuk is. Dit inzicht in het leven van pleeggezinnen en de erkenning daarvoor hopen gezinnen te krijgen van professionals, maar ook van hun directe omgeving. Ook erkenning voor de deskundigheid van de pleegouder wordt belangrijk geacht.

Erkenning dat jij als pleegouder vierentwintig uur per dag bij dat kind bent en daar het beste voor wilt en ook zeg maar de gevolgen daarvan ziet. Dus dat je echt wel daar deskundig in bent. Ook al ben je maar een gewoon persoon zonder opleiding.
-Pleegmoeder

Een gevoel van erkenning kwam voor sommigen ook doordat zij een PGB toegekend kregen: dit voelde als een bevestiging dat de zorg soms zo zwaar was dat hulp 'gerechtvaardigd' was. Dit PGB werd in sommige gevallen zo ingezet dat er voor pleegouders structureel een moment van ontspanning ingepland kon worden. Respijt, een korte adempauze, maakt voor enkele

gezinnen hét verschil. Met frisse moed en een volle batterij kunnen ze het normale leven daarna weer hervatten. Ook bewuste aandacht voor het kerngezin, individuele kinderen, of juist voor de partner werden in dit kader veelgenoemd. Veel eigen kinderen benoemen dat zij het hun ouders gunnen dat ze ook samen iets leuks kunnen ondernemen.

Wat kun jij doen voor pleeggezinnen?

Uit de verhalen die ons verteld werden, konden we verschillende dingen opmaken: ten eerste dat het zorgen voor een pleegkind met een verleden van seksueel misbruik unieke uitdagingen kent. Uitdagingen die soms geheel onverwacht naar voren komen en intense emoties met zich mee brengen, maar die tegelijkertijd met de juiste begeleiding en oprechte aandacht tot een goed eind gebracht kunnen worden. Want dat bleek ook duidelijk: pleegouders én eigen kinderen hebben behoefte aan begeleiding door kundige professionals.

Verwachtingsmanagement

Wanneer verwachtingen niet overeenstemmen met de realiteit kan dit tot teleurstelling en frustratie leiden. Ook de eigen kinderen van pleegouders hebben soms onhaalbare verwachtingen. Bewustwording en erkenning van deze verwachtingen is stap 1; soms hebben gezinsleden (nog) niet door dat ze (enorme) verwachtingen hebben. Stap 2 is het nuanceren van onhaalbare verwachtingen met adequate informatie over het kind of kennis over traumaproblematiek. Ook verwachtingen over de toekomst sluimeren bij velen op de achtergrond, kijk dus verder vooruit.

Werk aan begrip

Het helpt pleegzinnen om te begrijpen waar gedrag vandaan komt. Niet alleen kunnen ze daardoor een dag beter structureren (waar moeten we rekening mee houden, welke plekken/personen triggeren bepaald gedrag?), ook helpt het om te dealen met het gedrag. Interessant hierin waren de adviezen van de eigen kinderen: velen van hen hebben ervoor gepleit het kind en het gedrag los van elkaar te zien. Ook al is het gedrag irritant of vervelend, het komt voort uit een traumatisch verleden en het is niet (alleen) wat het kind definieert. Draagvlak lijkt dus groter als een gezin het waarom/waardoor van het gedrag begrijpt. Professionals kunnen enorm bijdragen aan het “zien” van een kind. Voor professionals zelf is het is ook zinvol om te reflecteren over eigen gedachtenpatronen: hoe vul ik het gedrag in? Welke dingen uit het verleden van het kind link ik waaraan, en waarom? Waar zitten mijn blinde vlekken?

Zie de onzichtbare impact in het dagelijkse leven

Een deel van de impact van het zorgen voor een kind met een verleden van seksueel misbruik ligt in intense alledaagse gebeurtenissen. Echter, niet de gehele impact blijkt zichtbaar: door tijdsgebrek of doordat de prioriteit in eerste instantie elders ligt, staan pleegouders soms niet stil bij de onderhuidse mechanismen van de plaatsing, zoals emoties. Het is voor professionals zinvol om zich hiervan bewust te zijn, maar ook om gezinsleden zich hiervan bewust te maken. Daarmee is het pas echt mogelijk om draaglast en draagkracht te inventariseren.

Samen even stilstaan

Ventileren blijkt voor iedereen de manier om frustraties of negatieve emoties kwijt te raken. Toch lijken sommige gezinnen geïsoleerd doordat hun omgeving weinig inzicht heeft in hoe het leven als pleeggezin écht is. Gebleken is dat oprechte, open aandacht, ook voor schijnbaar kleine dingen, pleeggezinnen helpt om verder te kijken dan de (intense) waan van de dag. Hierin is het ook enorm fijn als iemand doorziet wat het betekent om te zorgen voor een pleegkind met een verleden van misbruik. Stimuleer gezinsleden om te delen zodat conflicterende emoties niet opgekropt raken. Stel jezelf als professional hiervoor beschikbaar, en indien de verhouding niet zo is dat hiervoor de ruimte is, werk er met gezinsleden actief aan om partijen te vinden waarbij ze hun ei kwijt kunnen. Ventileren “reset” pleegouders.

Heb oog voor het gehele gezin

Aandacht voor het gehele systeem is in sommige gezinnen gewenst, met name in die gezinnen die het naar eigen zeggen ‘samen’ doen. De last wordt soms onder zowel ouders als eigen kinderen verdeeld, waardoor er meerdere bronnen zijn om uit te putten. Tegelijkertijd betekent dit dat er ook meerdere mensen zijn op wie een plaatsing impact heeft. Toch is de rol van eigen kinderen van pleegouders niet altijd actief. Hoe dan ook bekleden ze een belangrijke positie: ze tonen zich loyaal naar hun pleegbrussen en hun ouders tegelijkertijd. Hun mentale, fysieke en seksuele veiligheid is voor pleegouders van groot belang. Het is dus van groot belang ook met hen te praten, hen dingen uit te leggen, hun wensen te bevragen en verwachtingen bij te stellen. In sommige gezinnen is er een duidelijke, strakke taakverdeling. Hierdoor kan de impact van een plaatsing ook sterk verschillen. Kijk dus naar het systeem als geheel, maar ook naar de individuele gezinsleden: vergeet niemand. Daarnaast kan het systeem om een gezin heen ook hulp nodig hebben, denk hierbij aan school, een sportclub of overige familieleden.

De paden naar informatie

Opvallend was dat velen, hoewel ze zich leergierig toonden, het gevoel hadden niet de paden naar

informatie te kennen. Met name die gezinnen die voor het eerst zorgden voor een kind met een verleden van seksueel misbruik, kenden bijvoorbeeld niet de mogelijkheid van specialistische therapie. Juist bij deze therapiegroepen kregen pleegouders handvaten die ze actief konden gebruiken in het dagelijkse leven. Bespreek dus in een vroeg stadium mogelijkheden, maar belicht daarbij ook duidelijk voorwaarden en kanttekeningen.

Brede ondersteuning aan het gezin

Tijdelijke ontlasting van de zorg brengt een pleeggezin veel lucht en energie. Toch is het soms moeilijk om de juiste ondersteuning voor een gezin te vinden. Dit heeft in sommige gevallen te maken met een beperkt aantal plekken waar geschikte (beschermende) opvang mogelijk is. Het sociale netwerk van pleeggezinnen biedt hiervoor soms een mogelijkheid; scholen, sportclubs, kerkelijke gemeenschappen, ouders van vriendjes van de kinderen en eigen familieleden bieden soms een uitkomst. Sommige oudere eigen kinderen van pleegouders tonen zich dienstbaar en 'werken' voor hun ouders via een PGB. Inventariseer dus met pleegouders uit welke bronnen zij kunnen putten om zichzelf weer even op te laden. Ook hier blijkt dat preventie beter is dan behandelen.

Betrouwbaar en daadkrachtig

Zoals vele pleegkinderen lijken te gedijen onder pleegouders die zich daadkrachtig en betrouwbaar tonen, zo wensen pleegouders ondersteuning van betrouwbare en daadkrachtige professionals. Velen verlangen concrete tips voor het dagelijkse leven, waarbij ook respect getoond wordt voor de tijd en energie van pleegouders en men transparant is over wat geboden kan worden.

Box 10. Aandachtspunten tijdens de plaatsing

1. Hebben gezinsleden het gevoel dat ze het kind begrijpen en daarmee controle hebben op de plaatsing?
2. Wat is de zichtbare impact op het dagelijkse leven (zoals verandering in structuur in het gezin)? En wat is de onzichtbare impact (zoals confrontatie met emoties)?
3. Wat zijn de verwachtingen van gezinsleden in begeleiding en in de plaatsing? Welke inspraak hebben pleegouders in het starten of stoppen van therapie?
4. Is er een balans tussen de draaglast en draagkracht van eigen kinderen van pleegouders?
5. Hebben pleegouders alle informatie over het kind of over mogelijke hulptrajecten?
6. Durft het gezin zich kwetsbaar op te stellen? Is er genoeg openheid om samen opvoedproblemen te bespreken?
7. Wordt het gezin genoeg ontlast om even tot rust te komen?
8. Hebben de gezinsleden iemand bij wie ze vrijuit kunnen ventileren?
9. Krijgt het gezin genoeg erkenning van jou en/of van de directe omgeving?
10. Wordt het gezin genoeg ondersteund, door middel van een oppas of PGB?
11. Wat zijn dingen in de nabije en verre toekomst waar het gezin over nadenkt en/of zich zorgen over maakt?

Conclusie

Het zorgen voor een pleegkind met een misbruikverleden is topsport, aldus een pleegouder die we spraken binnen Project Iris. Wat nou als we deze metafoor nog verder uitwerken tot een topsport als roeien?

Stel een volledig pleeggezin zit in de roeiboot. Allen doen hun best om de finishlijn te halen. Maar op sommige punten langs het parcours verliest de boot snelheid, omdat iemand zijn roeispaan heeft losgelaten. Of een bemanningslid van de gezinsboot gaat opeens achterste voren zitten. Of er komt opeens een heftige wind opzetten. Vele dingen kunnen de vaart van de gezinsboot belemmeren. Maar één bemanningslid kan zorgen dat de gezinsboot weer op koers komt en een behouden vaart heeft: de stuurman. Professionals binnen de pleegzorg bekleden allemaal de positie van stuurman. Door een goede samenwerking tussen alle bemanningsleden kan soms voorkomen worden dat het schip strandt.

Dankwoord

Zonder een aantal mensen was het niet mogelijk geweest om dit magazine te maken. De belangrijkste zijn wel de pleegouders, hun eigen kinderen en de pleegkinderen die meegewerkt hebben aan Project Iris. Alle verhalen die we gehoord hebben getuigen van de moed, kracht en passie die pleeggezinnen hebben in de zorg voor kwetsbare kinderen. Ze zullen ons eindelijk blijven inspireren. Ook veel dank aan het Leger des Heils, Yorneo en Jeugdbescherming Noord voor de samenwerking. Ten slotte bedanken we alle anderen die hebben bijgedragen aan dit magazine, in het specifiek Judith Zandbergen, Floor Middel en Karlijn Kerremans.

Referenties

1. Young, T. L., Riggs, M., & Robinson, J. L. (2011). Childhood sexual abuse severity reconsidered: A factor structure of CSA characteristics. *Journal of Child Sexual Abuse, 20*(4), 373-395.
2. Strijker, J. (2009). *Kennisboek pleegzorg*. Utrecht: Stili Novi.
3. Strijker, J., & Knorth, E. J. (2009). Factors associated with the adjustment of foster children in the Netherlands. *American Journal of Orthopsychiatry, 79*(3), 421-429.
4. Grietens, H., Van Oijen, S., & Ter Huizen, M. (2012). Stressvolle levensgebeurtenissen en traumasymptomen bij pleegkinderen: Een verkennend onderzoek in Noord-Nederland. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, 51*, 16-27.
5. Delfos, M. (2014) *Trauma vanuit een ontwikkelingsperspectief*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
6. Finkelhor, D., & Browne, A. (1985). The traumatic impact of child sexual abuse: a conceptualization. *American Journal of Orthopsychiatry, 55*(4), 530-540.
7. Vanderfaeillie, J., Vanschoonlandt, F., Van Holen, F., De Maeyer, S., & Robberechts, M. (2014). Traumatische gebeurtenissen en traumatische stresssymptomen bij pleegkinderen: een verkennende studie in vlaanderen. *Kind & Adolescent, 35*(3), 135-149.
8. Wilcox, D. T., Richards, F., & O'Keeffe, Z. C. (2004). Resilience and risk factors associated with experiencing childhood sexual abuse. *Child Abuse Review, 13*(5), 338-352.
9. McFadden, E. J. (1989). Chapter 7: The sexually abused child in specialized foster care. *Child & Youth Services, 12*(1-2), 91-106.
10. Grietens, H. (2012). *Seksueel misbruik van kinderen in de pleegzorg. Deelrapportage bij deelonderzoek 4: Aard en omvang van seksueel misbruik in de jeugdzorg in de periode 1945-2007*. Den Haag: Samson-Committee.
11. Smit, S., Velde, A. van der. (2014). *Pleegkinderen met een voorgeschiedenis van seksueel misbruik. Een dossieronderzoek naar signalen, gevolgen en acties*. (Ongepubliceerde masterscriptie). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
12. Wubs, D., Batstra, L., & Grietens, H. W. (2017). Speaking with and without words - An analysis of foster children's expressions and behaviors that are suggestive of prior sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse, 1-18*. <https://doi.org/10.1080/10538712.2017.1390716>

In Project Iris stonden de verhalen van pleeggezinnen centraal die zorgen voor een kind met een verleden van seksueel misbruik. We onderzochten wat hun behoeften, expertise en ervaringen zijn in de zorg voor deze kwetsbare kinderen. In dit magazine worden resultaten gerapporteerd en suggesties gegeven hoe deze gezinnen het beste ondersteund kunnen worden.

Dorijn Wubs (1987) behaalde haar Master Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen, alsook een bachelor in Communicatie- en Informatiewetenschappen. Momenteel werkt zij aan haar proefschrift over de verhalen die zij verzamelde binnen Project Iris. Daarnaast werken zij en Hans Grietens aan een boek voor pleeggezinnen, waarin opnieuw de expertise van de pleeggezinnen uit Project Iris in het middelpunt staat.

Dit magazine wordt uitgegeven door het Foster Care Research Centre Groningen, onder leiding van professor Hans Grietens. In onze magazines stellen we wetenschappelijke kennis beschikbaar voor mensen uit praktijk en beleid.